

МИЛОРАД СТОЈИЋ

**ПРАИСТОРИЈСКА КЕРАМИКА СА ЛОКАЛИТЕТА
СОКОЛИЦА У ОСТРИ**

Милорад Стојић
УИ Београд
Археолошки институт

UDK: 902.3 (497.11)

Приликом заштитних археолошких ископавања на насељу градинског типа Соколица у Остри пронађена је већа количина керамике из бакарног, бронзаног и гвозденог доба.¹ Изузев керамике из једне јаме из бронзаног доба сва остала потиче из слоја чија је стратиграфија поремећана. Из ових разлога највећи део керамике могућно је културно одредити једино на основу стилско-типолошких одлика. Најбројнија је керамика из бакарног доба, затим она из бронзаног доба, док је керамика из гвозденог доба налажена спорадично. На основу керамике утврђена је културна стратиграфија овог градинског локалитета:

1. Заштитна археолошка ископавања реализовали су Завод за заштиту споменика културе из Краљева и Народни музеј из Чачка, под руководством Обреније Вукадић и Милене Икодиновић; најдешње се захваљујем на могућности да керамику из металног доба објавим.

Соколица I – енеолитски период, Соколица II (са фазама Соколица II а-ц) – бронзано доба, Соколица III – гвоздено доба, Соколица IV – римски период и Соколица V – средњи век.

Керамика из бакарног доба

У керамици из енеолитског периода од форми заступљене су зделе, пехари и лонци. Међу зделама најбројније су благобиконичне, затим коничне, док су малобројне зделе чији је горњи део цилиндричан, а доњи коничан. Код коничних здела обод је благо увучен (Т. I/1), или је пластично наглашен (Т. I/2). Благобиконичне зделе имају језичасту дршку на споју конуса (Т. I/4, 8–9). Известан број благобиконичних здела украшен је на горњем конусу вертикалним, косим или лучним канелурама распоређеним у метопа (Т. I/5–9, 11). Једна од ових здела украшена је и са унутрашње стране капелованим украсом (Т. I/11), док је обод једне зделе истог типа украшен отисцима врхова прстију (Т. I/9). Зделе код којих је горњи део цилиндричан, а доњи коничан, су фише фактуре, мркоцрне боје, углачане површине (Т. I/14). Рамене је пластично наглашено и на њему се налазе мање језичасте дршке; горњи део украшен је хоризонталним канелурама, а рамене вертикалним канелурама. Пехари су: различите величине, S профилације, углавном тањих зидова, фише или средње фактуре, мрке или мркоцрне боје, имају две дршке кружног или слипсоидног пресека. Поједини примерци пехара украшени су на врату хоризонталним капелурама а на трбуху вертикалним и косим капелурама (Т. I/13). Изгледа да су најбројнији пехари који су на рамену украшени канелурама или жлебовима распоређеним у метопа (Т. I/15–16). Трбух једног пехара украшен је метопама испуњеним косим канелурама, јамичастим удубљењима и брадавичастим дршкама (Т. I/17). Неколико већих пехара било је украшено на трбуху вертикалним или цик-цак жлебовима (Т. I/18–21). Лонци су: изразито благе S профилације, дебљих зидова, средње фактуре, мрке или тамносиве боје. Рамене једног лонца украшено је убодима груписаним у редове (Т. II/1). Обод једног лонца украшен је правилно распоређеним брадавичастим испупчењима (Т. II/2). Један плићи лонац је нешто оштрије профилисан а на рамену има мању дршку са узаним хоризонталним отвором (Т. II/3). На рамену лонца средње величине налази се мања дршка са узаним хоризонталним отвором, а испод ње, на трбуху је метопа испуњена косим канелурама (Т. II/4). Трбух лонца изразито S профилације украшен је барботин техником, а на рамену налази се већа хори-

зонтано бушна дршка (Т.И/5). Раме већег лонца грубе фактуре, црне боје, украшено је неправилно изведеним удубљењима (Т.И/6).

Највећи део енеолитске керамике који се објављује у овом раду има аналогиије у керамици културног комплекса Криводол-Салкута-Бубањ, а мањи део у керамици културних група Баден и Коцофени.

На пример, коничне и изванредно број благобиконичних здела са локалитета у Остри су типични за керамику поменутог културног комплекса.² У Остри су знатно бројније благобиконичне зделе које су украшене капелурама (Т.И/5–11) него на осталим локалитетима бубањске културне групе.³ За исти културни комплекс карактеристичне су и зделе чији је горњи део цилиндричан а доњи коничан (Т.И/14).⁴ Пехари из Остре који су на врату украшени хоризонталним канелурама а на трбуху косим канелурама (Т.И/13) имају аналогиије међу пехарима бубањске културне групе.⁵ И пехар који је украшен канелурама и тракама испуњеним јамичастим, убудима (Т.И/17) има бројне аналогиије међу пехарима са локалитета Бубањ и Кривељ.⁶ Најбројнија врста пехара са овог локалитета код Чачка – пехари који су на рамену украшени метонама испуњеним вертикалним или косим канелурама или жлебовима (Т.И/15–16) немају директне аналогиије међу пехарима бубањске културне групе. Карактеристике истог културног комплекса имају лонци који су украшени канелурама и у барботин техници (Т.И/4–5).⁷

Лоптасти лонац који је украшен са два реда тачкастих обода на рамену (Т.И/1) има поуздане аналогиије у керамици културне групе Баден.⁸ Посуде које су украшене вертикално урезаним линијама или цик-цак жлебовима (Т.И/18–21) имају стилске одлике Коцофени културе.⁹ Готово исте стилско-типолошке, односно културолошке карактеристике има енеолитска керамика са градине у Стапарима, у централном делу западне Србије.¹⁰

2. Н. Тасић, *Бубањ – Салкута – Криводол*, Праисторија југословенских земаља, III, енеолит, 102, 104.

3. *Праисторијске културе Поморавља и источне Србије*, каталог изложбе, Ниш, 1971, кат. бр. 152; *Археолошки локалитети Бубањ Велика хумска чука*, каталог изложбе, Ниш, 1983, кат. бр. 15, 48, 87.

4. *Праисторијске културе Поморавља и источне Србије*, каталог изложбе, Ниш, 1971, кат. бр. 116, 133; *Археолошки локалитети Бубањ Велика хумска чука*, каталог изложбе, Ниш, 1983, кат. бр. 16, 86; Н. Тасић, *ибид.*, 102, *Исти*, *Eneolithic cultures of Central and West Balkans*, Fig. 24/5.

5. *Археолошки локалитети Бубањ Велика хумска чука*, каталог изложбе, Ниш, 1983, кат. бр. 40, 45.

6. *Ибид.* кат. бр. 39, 44, 65; Н. Тасић, *Eneolithic cultures of Central and West Balkans*, Fig. 24/3, 7.

7. *Археолошки локалитети Бубањ Велика хумска чука*, каталог изложбе, Ниш, 1983, кат. бр. 58–59, 75.

8. N. Tasić, *Eneolithic cultures of Central and West Balkans*, Plate XVII/3, 6–7.

9. P. Roman, *Coțofeni cultura*, *București* 1976, Pl. 41, Pl. 55/7, 12, Pl. 56/8, 11–12, Pl. 58/2, *ibid.*

10. Необјављено, керамика ми је позната из аутопсије.

Може се закључити да енеолитска керамика припада културном комплексу Криводол – Салкута – Бубањ и културним групама Баден и Коцофени. Очигледно је да на овом локалитету постоје три фазе бакарног доба. Из тих разлога у оквиру периода Соколица I – бакарно доба – могу се издвојити три фазе: Соколица Ia – хоризонт комплекса Криводол – Салкута – Бубањ, Соколица Ib – хоризонт културне групе Баден и Соколица Ic – хоризонт културне групе Цотофени.

Керамика из бронзаног доба

И керамика из бронзаног доба је налажена у великом броју. Пехари из овог периода су fine фактуре, док је остала керамика углавном средње фактуре. Од керамичких форми идентификоване су зделе, такозване посуде за рибу, пехари, лонци и питоси. Зделе су коничне (Т.II/9), или су благе S профилације. Једна здела благе S профилације има на рамену две вертикално бушне дршке и два брадавичаста испупчења (Т.II/8). Такозвана посуда за рибу има карактеристичан елипсоидан облик (Т.II/7). Пехари благе S профилације имају тракасте дршке. На ободу се налазе трапезаста или троугласта проширења (Т.II/11–12), док им је горња страна дршке благо удубљена, односно припадају типу *ansa lunata*. Трбух појединих пехара украшен је спирално урезаним линијама (Т.II/15), или тракама које се састоје од густо изведених линија (Т.II/14). Трбух једног пехара украшен је густо урезаним линијама (Т.II/13). Дршка једног пехара украшена је у техници жлебљења веома стилизованом антропоморфном представом (?) – (Т.III/5). Поједини лонци имају тракасте дршке које прелазе ниво обода (Т.III/2). Најзаступљенији облик су лонци изразито благе S профилације који на рамену имају четири вертикално бушне дршке (Т.III/1, 3, 8). Поједини примерци украшени су отисцима врхова прстију на рамену или трбуху (Т.III/3, 6). Дршке које се налазе на рамену извесног броја лонаца су тип *ansa lunata* (Т.III/7).

Сва керамика из бронзаног доба припада ватинској културној групи. Неколико посуда (Т.II/3, 10 – 12, Т.III/2, 4) има аналогије у керамици из јаме 3 са локалитета Вецина мала у Мајуру на основу које је дефинисана друга фаза у развоју ватинске културе – Ватин II.¹¹ Више посуда украшено је у стилу који подсећа на декоративни стил културне

11. M. Stojić, *Lieux de trouvaille de la ceramique de type Vatin en Serbie au sud de la Save et du Danube*, Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores, Bucarest 1988, 87. 92.

групе Вербициора (Т.II/13–15).¹² Неколико посуда са овог локалитета има аналогije у керамици хоризонта Мојсиње – Добрача (Т.III/1), који репрезентује најмлађу фазу ватинске културне групе јужно од Саве и Дунава.¹³ Дакле, керамика указује да су документоване три фазе живота на насељу ватинске културне групе на локалитету у Остри: Соколица IIa – Ватин II, Соколица IIb – Ватин III и Соколица IIc – Ватин IV – хоризонт Мојсиње – Добрача.¹⁴

Керамика из гвозденог доба

Керамика из гвозденог доба је знатно малобројнија од керамике из бакарног и бронзаног доба. Један фрагмент репрезентује посуду типа урне, изразито fine фактуре, црнополиране боје, S профилације, која је на рамену украшена хоризонталним канелурама (Т.III/10). Веома fine фактуре је и фрагмент пехара са две дршке, S профилације, танких зидова; испод дршке налази се брадавичасто испупчење (Т.III/12). Једна посуда S профилације, средње фактуре, мрке боје, украшена је на рамену хоризонталном фасетом (Т.III/11). На горњој страни обода посуде типа урне, средње фактуре, мрке боје, урезана је неправилно изведена таласаста линија (Т.III/14). На овом насељу спорадично је налажена и керамика из старијег гвозденог доба која је украшена S жигосаним мотивима.¹⁵

По два примерка керамике из гвозденог доба који се објављују у овом раду типични су за гвоздено доба Ib (Т.III/10, 12) и калакача хоризонт (Т.III/11, 14).¹⁶ Према томе, у периоду гвозденог доба документоване су три развојне фазе, и то: Соколица IIIa – која културно и хронолошки одговара гвозденом добу Ib у Поморављу, Соколица IIIb – калакача хоризонт и Соколица IIIc – гвоздено доба IIa у Поморављу. У околини Остре регистровано је више локалитета из гвозденог доба Ib, једна некропола калакача хоризонта и неколико налазишта из гвозденог доба IIa.¹⁷

12. Ибид. 83, 87 Пл. VII/7–13.

13. Ибид. 83, 87–88, 92.

14. Ибид. 92.

15. М. Стојић, *Керамика из гвозденог доба рађена руком у басену Западне Мораве изведено од Овчарско-кабларске клисуре*, Зборник радова Народног музеја, XX–XXIII, Чачак, 1994, Т.1/15.

16. О карактеристикама керамике из гвозденог доба Ib и калакача хоризонта опширније: М. Стојић, *Гвоздено доба у басену Велике Мораве*, Београд – Светозарево, 1986, 42–48, Т. 6–10; П. Медовић, *Калакача, насеље раног гвозденог доба*, Нови Сад, 1988.

17. М. Стојић, *Керамика из гвозденог доба рађена руком у басену Западне Мораве изведено од Овчарско-кабларске клисуре*, Зборник радова Народног музеја, XX–XXIII, Чачак, 1994, 6–8; L. Nikitović, R. Vasić, M. Stojić, *The Mound Necropolis Lugovi - Bent in Mojsinje, Excavations in 1997, Stariinar*, XLVIII, 126–127, Fig. 1–20, 23.

Завршна разматрања

Локалитет Соколица у Остри потврђује да је у енсолитском периоду културни комплекс Криводол – Салкута – Бубањ обухватао и басен Западне Мораве и да се овај део Поморавља нашао на правцу ширења култура Баден и Коцофени. Керамика из Остре доказује да ватинска насеља попут Љуљака (удаљених десетак километара) нису усамљена у овом делу Србије, да је развој ватинске културне групе јужно од Саве и Дунава трајао колико и развој у Банату (на подручју које је истицано као подручје на коме је заступљен цео развој ватинске културне групе) и да се утврде прецизне хронолошке релације са ватинским некрополама у близини, посебно са оном у оближњем Мојсињу. Керамика са овог локалитета потврђује да је овај део басена Западне Мораве чинио етнокултурну целину са осталим деловима Поморавља у гвоздено доба.

PREHISTORIC CERAMICS FROM THE SOKOLCE LOCALITY IN OSTRA

The Sokolce locality in Ostra testifies to the fact that in the eneolithic period; the cultural complex Krivodol-Salkuta-Bubanj also included the basin of the Western Morava river and that this part of Pomoravlje found itself within the spread direction of Baden and Cetofeni cultures. The ceramics from Ostra proves that the settlements of Vatin, such as Ljuljaka (about 10 km distant), were not isolated in this part of Serbia; that the development of Vatin cultural group south of the Sava and the Danube lasted as long as the development in Banat (the region pointed out as the one encompassing the entire development of Vatin cultural group). The aforementioned ceramics is also beneficial for recording the precise chronological relations with Vatin necropolises in its surroundings, in particular with the nearby one in Mojsinje. The ceramics from this locality acknowledges the fact that this part of the Western Morava basin made the ethnic cultural whole with other parts of Pomoravlje in the Iron Age.

Milorad Stojić

CÉRAMIQUE PRÉHISTORIQUE DU SITE SOKOLICA À OSTRÁ

Le site archéologique Sokolica à Ostra confirme que, dans la première période du néolithique, l'ensemble culturel Krivodol – Salkuta – Bujanj englobait aussi le bassin de la Morava Occidentale et que cette partie du bassin de la Morava se trouvait dans la direction dans laquelle se propageait la culture de Baden et de Kotofeni. La céramique d'Ostra montre que les agglomérations de la période de culture vatinienne, telle que Ljuljak (éloignée d'une dizaine de kilomètres) ne sont pas isolées dans cette partie de la Serbie et que le développement du groupe culturel de Vatin dans les régions situées au sud de la Save et du Danube avait duré aussi longtemps que dans le Banat (territoire que l'on considère comme celui où le développement du groupe culturel de Vatin avait été complet). La céramique de Sokolica permet d'établir, en outre, avec précision, la chronologie des relations avec les nécropoles vatiniennes voisines, en particulier avec celle de Mojsinje. Enfin, elle confirme le fait que, à l'âge du fer, cette partie du bassin de la Morava Occidentale constituait un ensemble ethnoculturel avec les autres parties du bassin de la Morava.

Milorad Stojić

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that this is essential for ensuring transparency and accountability in the organization's operations.

2. The second part of the document outlines the various methods and tools used to collect and analyze data. It highlights the need for consistent data collection procedures and the use of advanced analytical techniques to derive meaningful insights from the data.

3. The third part of the document focuses on the role of technology in data management and analysis. It discusses how modern software solutions can streamline data collection, storage, and processing, thereby improving efficiency and reducing the risk of errors.

4. The fourth part of the document addresses the challenges associated with data security and privacy. It stresses the importance of implementing robust security measures to protect sensitive information and ensure compliance with relevant regulations.

5. The fifth part of the document concludes by summarizing the key findings and recommendations. It reiterates the importance of a data-driven approach and encourages the organization to continue investing in data management capabilities to support its long-term growth and success.

Остра - Соколица, ватински пехари

TABLA I

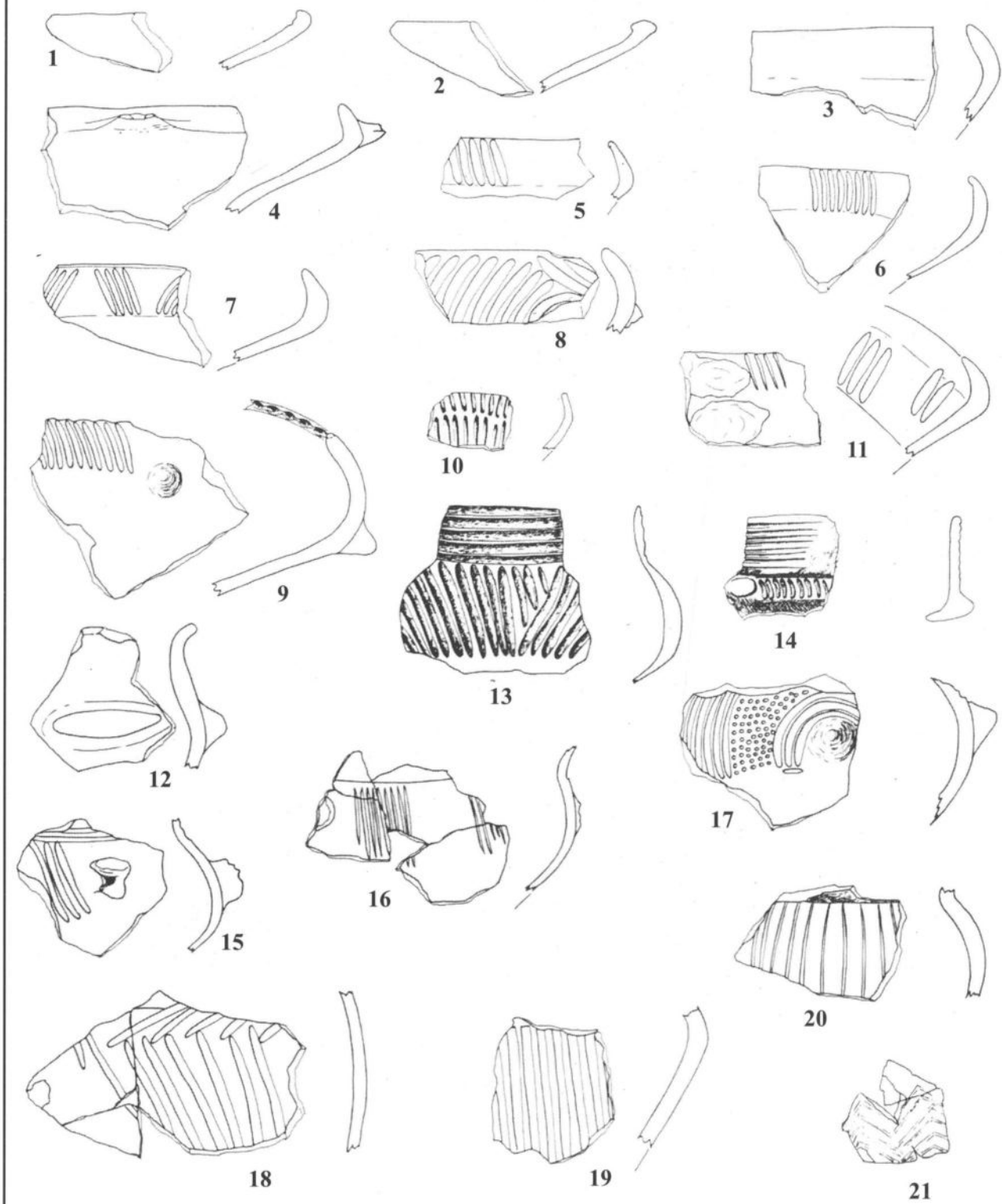

TABLA II

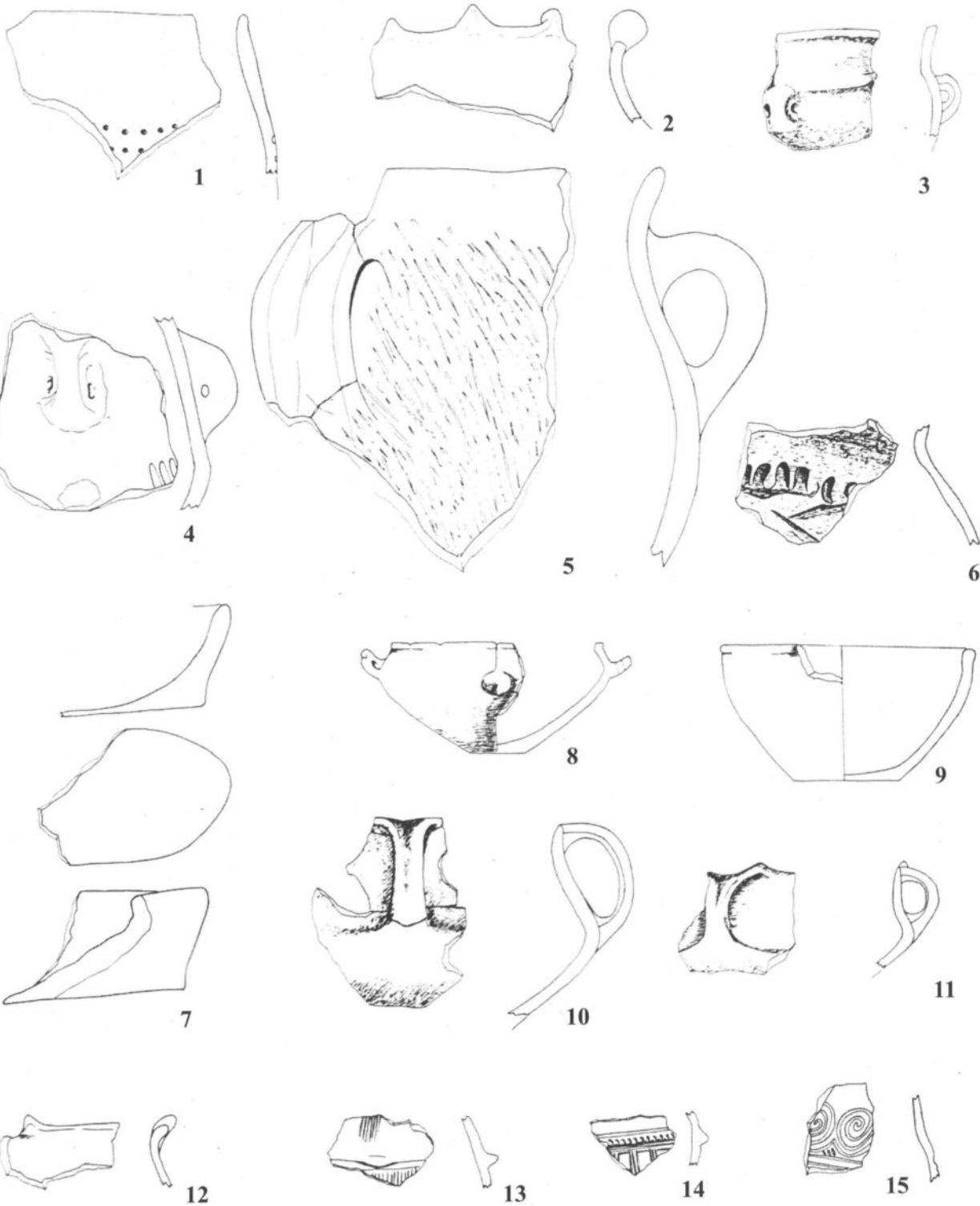

TABLA III

